

‘DOKTER, IK BEN ZO DEPRIMEREND’

Woordinfecties in de gezondheidszorg

Nergens worden zoveel termen verhaspeld als bij de dokter. Het medisch jargon is voor leken moeilijk te begrijpen en patiënten bevinden zich vaak in een stresssituatie. In het ergste geval kan dat misverstanden opleveren, maar meestal is het een bron van vermaak.

EWOUDE SANDERS

In de dokterspraktijk staat de deur naar woordverhaspelingen wagenwijd open. In het zakwoordenboek van Coëlho staan ruim 26.000 ‘termen en begrippen uit de medische en aanverwante vakgebieden’, en dat is nog maar een zakwoordenboek. Ieder medisch specialisme heeft zijn eigen vaktaal en de leek is daar nauwelijks vertrouwd mee.

Er speelt nog iets anders. Je gaat niet voor je lol naar een dokter. Je komt daar omdat er iets mis is - met jezelf, met je partner, met je kinderen, vrienden of familieleden. Dergelijke bezoeken gaan gepaard met stress en onder stress reageren mensen anders dan normaal. Zo kunnen veel mensen de informatie die zij bij een arts te horen krijgen, niet op gewone snelheid verwerken. Veel mensen nemen een vragenlijstje mee om te voorkomen dat ze na het korte gesprek - artsen hebben het altijd druk - vergeten zijn de belangrijkste dingen te vragen. Sinds de komst van internet zijn die vragenlijsten een stuk langer geworden, omdat nogal wat mensen hun (veronderstelde) kwaal eerst ‘googelen’.

MAATSCHAPPELIJKE VERSCHILLEN

Het verschil tussen laag- en hoogopgeleiden is op dit terrein relatief groot. Als je op school Latijn en Grieks hebt geleerd, is het medisch jargon makkelijker te begrijpen. Maar ook is er in de medische terminologie veel uit de moderne talen geleend, dus als je die op school redelijk hebt leren beheersen, heb je eveneens een voorsprong. Als je dan per ongeluk *accupuncturist* schrijft, zul je je wellicht afvragen wat het woord ‘accu’ in deze beroepsnaam te zoeken heeft. Die mensen gebruiken toch

naalden? Enige vertrouwdheid met de psyche voorkomt ook wijdverbreide versprekingen als *spiegater* en *spiegoloog*. En bij *euthenasist* voor *anesthesist* zou eveneens een belletje kunnen gaan rinkelen.

Mensen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, hebben relatief veel met laagopgeleiden te maken, want er is een direct verband tussen armoede, ontwikkeling en gezondheid. Sociologisch gezien is er dus sprake van intensief taalcontact tussen groepen met grote maatschappelijke en culturele verschillen. De bijkomende taalverschillen zijn niet alleen een bron van zorg (Is alles wel duidelijk?) en misverstanden (Nee dus), maar ook van vermaak.

Een verpleegkundige schreef:

‘Na zeventien jaar werken in een Haags stadsziekenhuis heb ik heel wat nieuwe medische termen weten toe te voegen aan mijn woordenboek. Patiënt X had pijn en wilde een *paracetamol cocaïne*. Meneer moest voor een onderzoek: ‘Zeg zus, wanneer is nou die *satéscan*?’ Soms zijn patiënten ook echt de weg kwijt omdat ze een onderzoek met behulp van *kompassvloeistof* (contrastvloeistof) moeten ondergaan.’

DISCREET

Ik ken een huisarts die al jaren interessante versprekingen en verhaspelingen van zijn patiënten noteert. Tijdens het gesprek maakt hij, zo discreet mogelijk natuurlijk, een korte aantekening. Die werkt hij uit meteen nadat de patiënt is vertrokken, want verhaspelingen zijn vaak verdraaid lastig te onthouden. ‘Je hoort het, soms geloof je je oren niet, je moet voorkomen dat je in de lach schiet, en ondertussen gaat het gesprek verder.’ Hij noteert overigens niet alleen woordinfecties van zijn patiënten, maar ook van artsenbezoekers, want die kunnen er ook wat van.

‘Eerst was de professor tegen, maar nu is hij mordipoes voor’

Zo zei een artsenbezoeker eens over een nieuwe behandeling die was getest door een hoogleraar: ‘Eerst was hij tegen maar nu is de professor mordipoes voor.’

Deze huisarts is duidelijk niet de enige die lijstjes bijhoudt. Na enkele afleveringen in de reeks Woordinfecties in NRC Handelsblad kreeg ik er verscheidene toegestuurd, door onder

anderen een verpleegkundige en een gepensioneerd doktersvrouw. Een greep:

- binnenwaarts onderzoek
- die vrouw is interkontinent
- fleuritis
- ik liep verduft rond
- een gesprek met de noketteur (narcotiseur)
- ik moest formeren (vomeren)
- ik moet naar de fysiater
- stekelblind
- mijn man is momenteel niet bespreekbaar
- antibioticaas
- Biotextabletten (B-complex)
- cloresterol
- diabetiste
- Groningse (chronische) kwaal
- hartcatechesatie
- hogedrukpillen
- kaakobsessie
- ovaluatie
- pokdanig
- urinicoloog

Een huisarts stuurde een lijstje met als titel 'Taalgebruik in de dagelijkse praktijk':

- de fysiotherapie hielp niet, ik ga nu naar een paranormaal-geneeswijzer

'Een meisje schreef "wroetvrouw" in plaats van vroedvrouw; zij had blijkbaar een realistische kijk op de bevalling.'

- ik ben zo deprimerend
- ze zeggen dat ik een stimulant ben
- ik heb de temperatuur arsenaal gemeten
- ik heb vernauwingen in mijn ruggemergel
- ik heb last van mijn rechter test-eikel (testikel)
- ik zat daar in comatische toestand
- mijn familie komt oorspronkelijk uit Frankrijk, mijn vader heeft daar gynecologisch onderzoek naar gedaan
- ze is aan een borstamputatie geopereerd

Natuurlijk slaan artsen en specialisten zelf ook wel eens de plank mis. Zo schreef een psychiater: 'Meerdere psychiaters in opleiding heb ik voorzichtig moeten duidelijk maken dat de juiste term *pseudologia* is en niet *pseudologica*. Er ontbreekt juist logica in het verhaal van de patiënt met *pseudologia fantastica*'

Ook de media laten zich niet onbetuigd. In lage frequenties in dagbladen, maar soms bij honderden op internet zijn te vinden: altvleesklier, bloedtransplantatie, bloedvatverwijderaar, chloresterol, slachtader, zeropositief. In plaats van postnatale depressie lees je soms *postale depressie* en zelfs *postanale depressie*.

BEDACHT

'Veel jaren geleden', schreef een informant, 'gaf ik les op een huishoudschool. Op een dag viel mijn oog op blaadjes met een repetitie die een collega had gegeven over kinderverzorging. Een meisje had in plaats van vroedvrouw *wroetvrouw* geschreven. Ze had blijkbaar een realistische kijk op de bevalling.'

Iemand anders: 'Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat sommige woorden niet per ongeluk verkeerd worden geschreven, maar zijn bedacht omdat ze beter weergeven wat er wordt bedoeld dan de officiële schrijfwijze en er qua klank toch op lijken. In deze categorie past ook het woord *consternatiebureau*, dat inderdaad een veel betere omschrijving geeft van de werkwijze van het consultatiebureau dan de oorspronkelijke term.'

SPELLINGSCONTROLE

Tot slot het curieuze *vaccinerend* voor fascinerend. Op internet kom je dit woord onder meer tegen in reisverslagen. Zo schrijft iemand in een verslag van een 'visweekend' in Noorwegen 'dat het gebied zowel boven als onder water vaccinerend is'. En in een verslag van een rondreis door Java en Bali lezen we: 'Het uitzicht is vaccinerend; de zon kleurt de kraterwand.' Hier zien we een woord dat uit de wachtkamer van de medicus de 'gezonde' wereld is binnengewandeld. Overigens kan deze woordenverwisseling ook het gevolg zijn van de automatische spellingscontrole in een tekstverwerkingprogramma, bijvoorbeeld Word. Wie niet weet hoe je fascinerend spelt en *vasinerend* schrijft, krijgt in Word automatisch als eerste optie *vaccinerend*. Ook spellingcheckers kunnen dus een haard van woordinfecties zijn. ■

E. Sanders,
journalist en taalhistoricus, heeft wekelijks een taalrubriek in NRC Handelsblad en schreef verscheidene taalboeken

Dit artikel is een ingekorte versie van een hoofdstuk uit 'Aarsrivalen, scheldkarbonades en terminale baden' van Ewoud Sanders, zojuist verschenen bij uitgeverij Prometheus (ISBN 90 446 0824 x; 124 blz., 7 euro). In dit boek worden in thematische hoofdstukken ruim vijfhonderd verhaspelingen in verscheidene domeinen van de taal beschreven.

De MC-serie 'Medische etymologie' over de oorsprong van bekende medische termen, vindt u op www.medischcontact.nl onder 'series'.

